

Ա Ջ Գ Ա Յ Ի Ն

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏ- ՐՈՒԹԻՒՆԸ Ս. ԷԶՄԻԱՇՆՈՒՄ.

Այնչափաւ կաթուղիկոսի այս անգամուայ ընտրութիւնը անշուշտ մեր պատմութեան նշանաւոր անցքերի շարքը պէտք է մտնի այն մեծ մասնակցութեամբ, որ ազգը ունեցաւ, և առաջին կաթուղիկոսացուի անձնաւորութեան արտասովոր արժանաւորութեամբ: Այսպիսի փառաւոր վայրկեան քիչ է տեսիլ մեր ազգը շատ չէ պատահում, որ անձնաւորութիւնը իւր մէջ ի մի ամփոփէ ազգի ժամանակակից բոլոր իղձերը և նրան նուիրական և պաշտելի բոլոր առաքինութիւնները, իսկ աւելի քիչ է պատահում, որ այդ տեսակ անձնաւորութիւնը միահամուռ գնահատուի ժամանակակիցներին:

Ահա հայերի մէջ վաղուց է, որ փայլում է այդ տեսակ մի անձնաւորութիւն, որի անունը և համբաւը սգեւորում են ռամկից սկսած մինչև ամենակրթուածը, որոնք միմիայն ընդունակ են յարգել առաքինութիւնը և հասարակաց շահը, և բաղդը վիճակել էր հայերին ամենապատկառելի և ամենապատուաբեր և, միևնոյն ժամանակ, իրենց համար ամենաօգտաւէտ պատմական գործ կատարելու, պսակել այդ տեսակ մարդու գործունէութիւնը տալով վերջապէս նորան ազգային առպարէզի մէջ առաջին տեղը: Ամենապատիւ Խրիմեան Մկրտիչ արքեպիսկոպոսի

ընտրութիւնը ամենատւերախալի նշանն է հայ ազգի հասարակական հասունութեան և որպիսի ընտրութիւն. մենք իզուր պէտք է փնտռենք նորա նման շատերը անցեալում: Այս գէպքում միայն կարելի է ասել, թէ ամենայն Հայոց կաթողիկոսին ընտրեց ամբողջ հայ ազգը՝ աշխարհի բոլոր անկիւններից միանալով այդ նպատակի համար:

Ս. Էջմիածնում գումարուած Համազգային ժողովը մի վեհ և հետաքրքիր տեսարան էր ներկայացնում: Դարերից ի վեր զանազան մասերում ցրուած հայերը այս անգամ միացել էին և մի ամբողջութիւն էին ներկայացնում, որոնց մէջ անխտիր վառ էր սէրը դէպի ազգային եկեղեցին և ազգը: Բոլորին էլ միևնոյն գաղափարներն էին ոգևորում ընդհանուր ազգի վերաբերմամբ և, կարծես, մարդ ուզում էր մոռանալ, որ հայ ազգը ցրուած է և բաժան բաժան եղած վաղուց ի վեր, այնքան դեռ զօրեղ են միազգութեան և միգաւանութեան կապերը:

Այս մեծ ժողովում միմեանց էին հանգիպում բուն Հայաստանի ներկայացուցիչների հետ Խալաֆանի և Հնդկաստանի, Անատոլիայի Ռումելիայի և Եգիպտոսի ներկայացուցիչները և դժբաւրդարացրին այն վստահութիւնը, որը դրել էին նրանց վերայ նրանց ընտրող և ուղարկող գաւառները: Նոքա արժանաւոր արտայայտողներ հանդիսացան ազգի բաղձանքին և իրենց կատարած մեծ գործով, մշտապէս կապեցին իրենց անունները մեր ազգի կեանքի լուսաւոր և փառաւոր պատմական մի վայրկեանի հետ:

Այս խօսքերը ի հարկէ չեն վերաբերում այն սակաւաթիւ անհատներին, որոնք չկարողացան կամ անընդունակ էին արժանաւոր կերպով կատարելու իրենց վիճակուած նշանաւոր դերը: Դոցա մասին պատասխանատու են միմիայն իրենք, որովհետեւ դոցա և ազգի կամքի մէջ ոչ մի կապ չկար, բայց կարող է լինել մի որ և է հասարակական մեծ գործ, որ ինչքան էլ փառաւոր կերպով կատարուի, գործ չունենայ բացասական ոյժերի հետ: Քանի մարդկային հասարակութիւնը գոյութիւն ունի, գոյութիւն կունենան և բացասականները, մարդկութեան

յառաջագիմութիւն կայանում է այդ տեսակ ոյժերի սահմանափակման մէջ, ուրեմն և մեր այս անգամուայ ազգային գործում ազգի համար մի քանի անախորժ արտայայտութիւններ չպիտի զարմացնեն մեզ և արտասուի որ թուեն: Հետաքրքիրը, միտիթարականը և անմոռանալին այն է, որ ազգի իսկական ներկայացուցիչները և նրա կամքի իսկական արտայայտիչները այնպիսի մի մեծ թիւ ներկայացրին և այնպիսի մի մեծ բարոյական զօրութիւն էին կազմում, որ իրենց հետ տարան և իրենց մեծ գործին մասնակից արին և միւսներին, և այդպիսով ազգի անպայման ցանկալի թիկնածուն միաձայն ընտրուեց Վթուղիկոսացու Հայաստանեայց Հայրապետական Վահին:

Այս մեծ Համազգային խորհրդի գործունէութիւնը և կատարած գործը արժանի էին մանրամասն նկարագրութիւնների և բացատրութիւնների, բայց մենք առ այժմ կբաւականանանք նրա մի քանի նշանաւոր և անմոռանալի վայրկեանների նկարագրութեամբ, որոնց մէջ արտայայտուեց և հասունացաւ ընտրութեան փառաւոր ելքը, ևս առաւել անհրաժեշտ է այդ նշանաւոր վայրկեանների նկարագրութիւնը նրա համար, որ ընտրութեան համար եկող պատգամաւորները ըստմեծի մասին մինչև Ս. Էջմիածին գալը անտեղեակ էին միմեանց համոզմունքներին և բչերը չէին, որ զանազան թիւրիմացութիւնների զոհ էին այն նենգաւոր գործիչների շնորհիւ, որոնք ցաւալի անցեալից յետոյ ոչ մի կերպ չէին կարողանում հաշտուել այն նոր և սթալիեցուցիչ հոսանքի հետ, որը այս կարճ ժամանակամիջում ոչ մի ճիգ և աշխատանք չխնայեց մօտեցնելու Մայր Աթոռը ազգին, աշխատելով որ նա կարողանայ բաւարարութիւն տալ ժամանակակից բարդ պահանջներին, միևնոյն ժամանակ, ջանալով ըստ կարեաց արմատախիլ անել այն տխուր սովորութիւնները և երեւոյթները, որոնք, կարծես, բնական և սովորական էին դառել:

Ապրելի 28-ից դեռ նոր սկսեցին տեղս ժամանել ընտրութեան պատգամաւորները և այնուհետև դեռ մինչև Մայիսի 2-ը շարունակուում էր նրանց անընդհատ գալը, և այսպիսի կարճ ժա-

մանակամիջոցում՝ այնպիսի գործունէութիւն տեղի ունեցաւ, որը նախատեսել ոչ մի կերպ չէր հնարաւոր և որը դեռ մինչև այժմ զարմանալի և անհաւատալի է թւում: Այն բանը, որի համար շարաթներ և ամիսներ է հարկաւոր, այստեղ առանց չափազանցութեան կարելի է ասել, որ այս անգամ մի օրուայ մէջ էր տեղի ունենում: Կարճ ժամանակի մէջ զանազան հեռաւոր անկիւններում ցրուած հայ ազգի ներկայացուցիչները կարողանում էին միմեանց ճանաչել, համերաշխ լինել և մի դրոշակի շուրջը խմբուել. և այդ բոլոր յարաբերութիւնների մէջ Խրիմեանի անմահ անունը ինչպէս լուսատու ջահ, լոյս էր սփռում և հեշտացնում միմեանց ճանաչելու գործը և ընտրութեան ծրագիրը: Կարծես, իրենք պատգամաւորները լաւ զգում էին ժամանակի կարճ և անդառնալի լինելը և հազիւ դեռ տեղս իջած անյապաղ սկսում էին ընտրութեան վերաբերեալ իրենց գործունէութիւնը: Թալինելով ընդունուած և մշտական սովորութիւնները, նոքա իսկոյն և եթ ծանօթանում էին միմեանց հետ, մտքերի փոխանակութիւն էին սկսում պարզելով իրենց դրական ծրագիրը և աշխատելով հերքել վտանգաւոր և ժամանակի ընթացքում բարդուած թիւրիմացութիւնները:

Երբ պատգամաւորների թիւը մի փոքր ստուարացաւ, նոքա իսկոյն և եթ ձեռնարկեցին նախապատրաստական ժողովներ կազմելու, որոնց նախառան էր ապահովացնել Խրիմեան Հայրիկի առաջին թեկնածութիւնը և որոշելու միւս երեք թեկնածուների անունները, որոնց մէջ պիտի լինէր երկրորդ թեկնածուն, որը և կազմում էր բուն և իսկական պատճառը բոլոր այս ուղղութեամբ տարած գործողութիւնների: Առհասարակ այս ընտրութեան ժամանակ երկրորդ թեկնածուի խնդիրը նշանաւոր տեղ էր բռնում և վերջինիս վերաբերմամբ միայն ոյժերը լուծւում էին մրցող մասերի, ստուար մեծամասնութեամբ համերաշխ լինելով առաջին թեկնածուի վերաբերմամբ: Մենք անհրաժեշտ չենք համարում այս նկարագրութեան մէջ որոշել զանազան գործիչների դերերը և մասնակրութեան չափը ընտրութեան ելքի վերաբերմամբ, որովհետև այդ կողմից անցքը լաւ լուսա-

բանուած է հասարակութեան համար շնորհիւ բազմաթիւ հանգամանքների: Մենք չենք կարող չնկատել միայն մի բան, որ այս մեծ հասարակական գործում՝ մեր կեանքում նշանակութիւն և ազդեցութիւն ունեցող այժերը լաւ պարզուեցին և հասարակութիւնը նոցա աւելի ճիշտ գնահատելու հնարաւորութիւն ունի: Ուրիշ կերպ էլ չէր էլ կարող լինել: Մեծ հասարակական գործը երբէք միայն իւր իրացումով չի վերջանում: Նա գաղափարների և հասարակական այժերի գործունէութեան ընթացքի վերայ միշտ ազդում է և շատ անգամ այն ատիճան, որ նոցա մէջ գերերի նոր դասաւորութիւն է առաջ գալիս: Այս անգամուայ մեր կաթողիկոսական ընտրութիւնը այդ կողմից դեռ երկար ժամանակուայ ընթացքում կզգացուի: Մեծ գործերը շատ անգամ մոքերի մէջ մի ժամուայ ընթացքում այնպիսի փոփոխութիւն են կատարում և այնքան խճճուած հարցեր և թիւրիմացութիւններ են լուծում, որոնք երկար ժամանակ մեծ գեր են կատարելիս լինում հասարակութեան համոզմունքների մէջ: Հասկանալի է պատճառը: Երբ մի գործում շօշափուում է հասարակութեան ամենաթանգ շահը, ամեն մի հասարակական գործիչ կամ ներկայացուցիչ իւր վերաբերումով գէպի այդ գործը ամենալաւ միջոց է տալիս իրեն ճանաչելու և գնահատելու և կարճ ժամանակում պարզուում է այն, ինչ որ երկար զբաղեցրել է ամբողջ հասարակութիւնը և բանակուի նիւթ եղել: Մենք ականատես էինք այդպիսի մի հետաքրքրաշարժ և հազուագիւտ տեսարանի: Մենք տեսնում էինք, թէ ինչպէս ընտրութեան գործի հետ զուգընթացաբար առաջ էր գնում մոքերի, համոզմունքների և կարծիքների փոփոխութիւն: Եւս առաւել այդ նկատելի էր մեր տաճկաստանցի հայրենակիցների վերայ: Շատ բանի մասին նոքա պիտի փոխէին իրենց կարծիքները և փարատէին կասկածները, չնայելով որ այդ կարծիքները և կասկածները նրանց համոզմունքների մէջ աշխատել էին նստացնել երկար ժամանակուայ ընթացքում: Այս, այս ընտրութիւնը իւր այս բարերար կողմից ևս երբէք չպիտի մոռացուի: Նա պարզեց հասարակութեան նրա գործիչ-

ների իսկական պատկերները, ցոյց տալով ազգին նրա ճշմարիտ բարեկամներին, միանգամից ոչնչացնելով զրպարտութեան երկար ժամանակեայ աշխատանքը: Այս բանը անընդհատ արտայայտուած էր թէ՛ Տաճկաստանցիների կողմից և թէ՛ ԼՂՄիածնում ժողովուած բազմաթիւ հասարակութեան, երբեմն զգացմունքների բուռն արտայայտութեան ձեւով մի քանի բարձրատիճան հոգեւորականների վերաբերմամբ:

Նախապատրաստական ժողովները անընդհատ տեղի էին ունենում: Ղոցա գլխաւոր նպատակն էր, ինչպէս ասացինք, համաձայնութիւն կայացնել Խրիմեան Հայրիկի միաձայն ընտրութեան համար, ևս մի այլ կարեւոր կետի վերաբերմամբ: ԼՂՄիածնում ժողովուել էր մի մեծ հասարակութիւն, որը հետեւում էր ընտրութեան բոլոր ել և էջերին և յուզուած շարունակ ցանկութիւն էր արտայայտում Խրիմեան Հայրիկին տեսնել միաձայն ընտրուած կաթողիկոսացու:

Մինչև Մայիսի 2-ը ընտրելիների ցանկը գեռ լ'երջնականապէս չէր որոշուած, բայց բանակցութիւնների վախճանը արդէն նախատեսել կարելի էր: Պատգամաւորները գեռ շարունակում էին գալ: Տաճկաստանցիներից վերջին եկողներն էին ամենամօտիկ գաւառների ներկայացուցիչները գալու համար ուշ իրաւունք ստանալու պատճառաւ: Այդ օրը տաճկաստանցի պատգամաւորների թիւը հասաւ 38-ի, որոնք ունէին 44 ձայն: Բացակայում էին գլխաւորապէս ներքին գաւառների ներկայացուցիչները, աւելի մեծ թուով էին Բարձր Հայքի, Անատօլիայի, Առմենիայի և միւս գաղթականութիւնների ներկայացուցիչները: Ամենաուրախալին այն էր, որ վերջին օրը հասան մի քանի ներքին գաւառների ներկայացուցիչները, այն է Էրզրումի, Երզնկայի, Մուշի և Բագրևանդի: Այսպիսով բուռն Տաճկահայաստանը ևս ունեցաւ իւր ներկայացուցիչները այս համազգային գործում: Տաճկաստանցի պատգամաւորները այս հանգամանքը այսպէս էին բացատրում: Պատրիարք Հայրը անհրաժեշտութեանմէջ էր գտնուած եղել սահմանափակ թիւ ներկայացնել կառավարութեան թոյլատուութեան կաթողիկոսական ընտրութեան մասնակցելու համար:

Մենք մեր կողմից անկարող ենք ցույց տանել, որ ընտրութեան մասնակցողների ցուցակը կազմելուս՝ սկզբում ներքին գաւառները՝ այսինքն բուն Տաճկահայաստանը աչքի առաջ չեն ունեցած եղել: Նոյն պատգամաւորները յայտնեցին Մայիսի մէկին, որ իրենք արդէն տեղեկութիւն են ստացել, որ մնացած գաւառների ներկայացուցիչները ևս թոյլատուութիւն են ստացել գալու և գուցէ մի քանիսը կարողանան հասնել ընտրութեան, արդէն դուրս եկած լինելով, ինչպէս իսկապէս և կատարուեցաւ: Ներքին գաւառների ներկայացուցիչների գալը մեծ ուրախութիւն պատճառեց թէ պատգամաւորներին և թէ տեղս գտնուող հասարակութեանը:

Վերջապէս բանակցութիւնները պսակուեցին ցանկալի վախճանով: Ռուսաստանի և Տաճկաստանի պատգամաւորները համաձայնութիւն կայացրին խորմեան Հայրիկին ընտրել միաձայն, իբրև երկրորդ թիկնածու ընտրել Սրբազան Մայրութէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեանին, իսկ իբրև երրորդ և չորրորդ թեկնածուներ Սրբազան Խորէն եպիսկոպոս Վսիթարեանին և Սրբազան Երեմիա արք-եպիսկոպոսին: Այս ոչ պաշտօնական համաձայնութիւնը որոշեց ընտրութեան ելքը: Հասարակութեան արդէն մանրամասը յայտնի է, թէ այս համաձայնութիւնը կայացնելու համար որպիսի անձնաւորութիւններ նշանաւոր դեր խաղացին և որն էր գլխաւոր խոչնդոտը, որի վերացման համար մեծ ջանք և զոհողութիւն գործադրուեց:

Մայիսի 2-ին կայացաւ առաջին կիսապաշտօնական ժողովը Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի նախագահութեամբ, ուր կարգացուեց Ամեն. Պատրիարքի կոնդակը և ուղարկուած կարծիքները: Դրանից դուրս ժողովը այդ նիստում ուրիշ հարցով չզբաղուեց:

Վերջապէս հասաւ Մայիսի 3-ը: Պարզ էր, որ այլ ևս մնացած ներքին գաւառների ներկայացուցիչները չպիտի հասնէին, եթէ դուրս էլ եկած լինէին: Այսօր առաւօտեան պատգամաւորները և կառավարութեան ներկայացուցիչ Պ. Պրիբիլ և Սիւօղի Պրօկուրօրը ժողովուեցին Վեհարան, որտեղից տեղի ունե-

ցաւ Հանդիսաւոր ընթացքը գէտի Տաճարը առաջնորդութեամբ Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի: Այս Հանդիսաւոր ընթացքի տպաւորութիւնը արտասուօր էր և Հայերին վաղուց անծանօթ: Վաղուց է, որ մենք ամբողջ աղգը ներկայացնող ժողովներ չենք ունեցել: Ականատեսների յուզման և զմայլման չափ չկար: Երբ վեհարանի բակի դռնից երեւաց Հանդիսաւոր ընթացքի սկիզբը, ամբողջ թնգաց կեցցէ Խրիմեան, կեցցէ պատգամաւորները ձայներով, որոնք չգաղարեցին մինչև պատգամաւորների եկեղեցի մտնելը: Պատարագից յետոյ, որը մատուցեց Իջման Սեղանի վերայ Աղուանեան Արքեպիսկոպոս, բոլոր պատգամաւորները ծընկալօք լսեցին մաղթանք ԹԱԳԱՒՈՐ ԿԱՅՈՒՆ և ԿԱՅՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԻՔԻ Համար: Ապա աշխարհական պատգամաւորները տուեցին ընդունուած Հանդիսաւոր երգումը, որը կարգում էր զգացուած և ազգու ձայնով Ամենապատիւ Տէր Տեղակալը: Հայ ազգի աշխարհական պատգամաւորները Հայաստանեայց Եկեղեցու Մայր Տաճարում Հանդիսաւոր երգում էին տալիս իղճի մտօք ընարել Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին և նոքա վերջը կատարեցին իրենց երգումը: Երբ նոքա դուրս եկան եկեղեցուց ամբողջ ընդունեց նրանց ողջոյններով և կեցցէ Խրիմեան ձայն տալով:

Մայիսի 4-ին ընտրութեան առաջին և նշանաւոր վայրկեանն էր: Առաւօտուանից բազմատեսակ Հասարակութիւնը, որի մէջ կային նշանաւոր թուով ինտելլիգենտ տիկիներ և պարոններ, լցրեց վանքի բակը: Բոլորի երեսի վերայ Հանգարտութիւն էր նկատուում, բայց այն Հանգարտութիւնը, որը հետեւում է սաստիկ յուզուած զգացմունքների յաջողակ ելքին: Պատգամաւորները սկսեցին ժողովուել վեհարան, գնալու ժամանակ անընդհատ արժանանալով ամբօխի զգացուած ողջոյններին, որով նա արտայայտում էր իւր գոհունակութիւնը կայացրած Համերաշխութեան Համար, որով ապահովացուում էր Խրիմեանի միաձայն ընտրութիւնը: Կրկնուեց նոյն Հանդիսաւոր ընթացքը, ինչ որ նախընթաց օրը: Ամբօխի մէջ տեսնւում էին մարդիկ, որոնք ձեռքերը բարձրացրած աղօթել սկսեցին: Ինչ էր նրանց սրտաշարժ աղօթքի միտքը, կարիք չկայ բացատրելու, միայն առանց

ղգացուելու անկարելի էր նայել այդ ռամիկ մարդկանց վերայ, որոնք այնքան իրենց սրտին մօտիկ էին համարում իրենց աչքի առաջ կատարուող մեծ գործը: Պատգամաւորները փակուեցին Տաճարում: Նրանց թիւը 66 էր, 72 ձայնով: Գորանցից սաճկական թեմերը ունէին 44 ձայն: Տաճկական թեմերի թիւը, եթէ հաշուենք և Կամասկոսը, Բերութը, Կիպրոսը և Հոպպէ, որոնք երուսաղէմի Պատրիարքի թեմերն են կազմում, հասնում է 64-ի, որոնք հետեւաբար պիտի ունենային 93 ձայն: Գորանց մէջ ղգացում էր միայն ներքին գաւառների ներկայացուցիչների բացակայութիւնը: Խուսաստանի և Պարսկաստանի թեմերի ներկայացուցիչները բացի Ասորախտնի Առաջնորդը բոլորն էլ ներկայ էին ¹⁾: Ներքեւում մենք գնում ենք Տաճկահայոց Խուսահայոց Պարսկահայոց թեմերի ցուցակը, որից կարելի է տեսնել, որ թեմերի ներկայացուցիչները բացակայում էին և որ աստիճանի նշանաւոր թեմեր կային գրանցում: Մասնակցողների ցուցակը դրուած է ներկայ համարումն տպուող Աինօգի պաշտօնական տեղեկութեան մէջ: Համեմատութիւնից կարելի է նկատել, որ չնայելով պատգամաւորների թուին, ընտրութեանը չմասնակցեց ազգի փոքրաթիւ մասը, որ սոսուար մեծամասնութիւնը ունէր այս համագային գործում իւր ներկայացուցիչները: Տասնչորս հոգեւոր և

ԲՈԼՈՐ ԹԵՄԵՐԻ ԳՈԼԳԱԿՐ:

- 1) Պատրիարք. 4. Պօլսոյ, 2) Առաջ. Թեքիրտաղու (Ռոթոսթոյ), 3) Առաջ. Ագրիանապօլսի, 4) Առաջ. Վառնայի, 5) Առաջ. Մօլդօ - Վալախիայի, 6) Առաջ. Տրապիզօնի, 7) Առաջ. Ճանիկու, 8) Առաջ. Շաբին - Ղարահիսարի, 9) Առաջ. Տամգարայ և Ացպտերի, 10) Ամասիոյ և Մողղուանի, 11) Առաջ. Եւգոքիոյ, 12) Առաջ. Սեբաստիոյ, 12) Առաջ. Կարնոյ, 14) Առաջ. Վանայ, 15) Առաջ. Լիմ և Կսուց անապատի, 16) Առաջ. Բասենի, 17) Առաջ. Բայազիտու (Ալաշկերտի), 18) Առաջ. Մշոյ, 19) Առաջ. Կղիի, 20) Առաջ. Բաղիշու, 21) Առաջ. Դերջանի, 22) Առաջ. Բաբերգու, 23) Առաջ. Երզնկայի, 24) Առաջ. Զնկուշի, 25) Առաջ. Բալուի, 26) Առաջ. Զարսանջախի, 27) Առաջ. Խարբերդի:

աշխարհական պատգամաւորներ ուղարկել էին գրաւոր կարծիքները՝ այն է՝ առաջնորդներ, Եղեսիոյ, Պանտրմայի, Աստրախանի Զնքուշի, Արղնոյ, Դերջանի, Տիգրանակերտի, ապա աշխարհական պատգամաւորներ Տիգրանակերտի, Պանտրմայի, Կուտինայի, Եղեսիոյ, Դերջանի, Զնքուշի և Չմշկածագի: Ուրեմն 87 ձայն պիտի մասնակցէին չորս թեկնածուներէ ընտրութեանը:

Բայ անելով Համազգային ժողովի նիստը, Ամենապատիւ Տէր Տեղակալը ազգու խօսքերով յիշեցրեց Հայ ազգի անցեալ Հայրապետների արիութիւնը և անձնագոհութիւնը յօգուտ եկեղեցւոյ և ազգի առաջարկումէ ընտրել այդ մեծ Վաչին արժանի անձնաւորութիւն: Ապա Նորին ամենապատուութիւնը բարեմաղթութիւն արեց Սգոստափառ կայսեր կեանքի համար, որի հովանաւորութեան շնորհիւ ազգը ազատ կատարում է իւր եկեղեցու պետի ընտրութիւնը: Դորանից յետոյ պ. Պրօկուբօրը կարգաց կովկասեան կառավարչապետի գրութիւնը, որով առաջարկւում էր բանալ ժողովը և յայտնուում էր, որ Բարձր Իշխանութեան կողմից ներկա-

-
- 28) Առաջ. Արապկերի, 29) Առաջ. Ակնոյ, 30) Առաջ. Քեամախու (Կամախ), 31) Առաջ. Արղնոյ, 32) Առաջ. Կեսարիոյ, 33) Առաջ. Տիգրանակերտի, 34) Առաջ. Քրտստանի, 35) Առաջ. Եղեսիայի, 36) Առաջ. Բաղդադու, 37) Առաջ. Ղալաթիոյ, 38) Առաջ. Չմիւռնիոյ, 39) Առաջ. Եփսոսի և Կրէտէի, 40) Առաջ. Բանդրմայի, 41) Առաջ. Կուտինայի, 42) Առաջ. Նիկոմիդիոյ, 43) Առաջ. Խուզիվանի և Չմշկածագի, 44) Առաջ. Պրուսայի, 45) Պատրիարք. Երուսաղեմի, 46) Առաջնորդ. Յոպպէի, 47) Առաջ. Դամասկոսի, 48) Առաջ. Բերութի, 49) Առաջ. Կիպրոսի, 50) Կաթողիկոս տանն Կիլիկիոյ, 51) Առաջնորդ. Ատանայի, 52) Առաջ. Հալէբի, 53) Առաջ. Այնթափի, 54) Առաջ. Հաջնոյ, 55) Առաջ. Մարաշու, 56) Առաջ. Չէլթուռի, 57) Առաջ. Անտիօքայ, 58) Առաջ. Գեօղղաթի, 59) Առաջ. Գիւրունի, 60) Առաջ. Տիւրիկի, 61) Մալաթիոյ, 62) Առաջ. Թարէնդէի, 63) Կաթողիկոս տանն Աղթամարայ, 64) Առաջնորդ. Կարկարոյ, 65) Առաջ. Ատրպատականի, 66) Առաջ. Ասպահանի և Հընդկաստանի, 67) Առաջ. Նոր-Նախիջևանի և Բեսարաբիոյ, 68) Առաջ. Աստրախանայ, 69) Առաջ Տփլիսայ, 70) Առաջ. Ղարաբաղի, 71) Առաջ. Շամախույ, 72) Առաջ. Երևանի:

յացուցիչ է նշանակուած գաղտնի խորհրդական պ. Պրիբիլ: Նախ քան ընտրութիւն սկսելը, Ամեն. Տէր Տեղակալ յայտնում է, որ ինչպէս լսել է ժողովի անդամների մէջ համաձայնութիւն է կայացել ընտրելիների վերաբերմամբ: Ի պատասխան դորա Պարսկաստանի և Հնդկաստանի պատգամաւոր պ. Համբարձում Առաքելեանը, խօսք խնդրելով, համաձայն յանձնարարութեան առաջ է բերում կայացած համաձայնութիւնը, մի ճառով, որի մէջ յիշելով այն ազատութիւնը որ տալիս է օրէնքը ժողովի իւրաքանչիւր անդամին, նա առաջարկում է յանուն Պարսկաստանի և Հնդկաստանի հայ ժողովրդի իբրև աւագագոյն ընտրելիներ չորս թեկնածուներ՝ Ամենապատիւ Տէր Մկրտիչ Արքեպիսկոպոս Խրիմեանին, Գերապատիւ Տէր Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեանին, Գերապատիւ Տէր Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանին և Գերապատիւ Տէր Երեմիայ Արքեպիսկոպոս Տէր Սահակեանին, Երուսաղէմի Պատ. Տեղապահին: Իւր ճառը պ. Համբարձում Առաքելեանը ամբողջովին նուիրած էր Խրիմեան Հայրիկին: Պ. պատգամաւորը առաջ բերելով Համագգային ժողովին այդ մեծ մարդու առաքինութիւնները և արժանաւորութիւնները, ապացուցանում է նորա միաձայն ընտրութեան անհրաժեշտութիւնը և յիշեցնում է հայ ազգի ներկայացուցիչներին ամբողջ հայ ազգի կամքը Խրիմեան Հայրիկի միաձայն ընտրուելու մասին: Խրիմեան Հայրիկի յատկութիւնները թուելուս Պ. պատգամաւորը շեշտեց մէկի վերայ— Հայրիկի օրինապահութեան մասին, որ նա գիտէ Աստծուն տալ Աստծուն, Կայսերն Կայսեր: Այս խօսքերը պ. Պրօկուրօր Կանչելին խսկոյն մոցնում է արձանագրութեան մէջ: Պ. Առաքելեանի այս խօսքերը առարկութիւն է առաջ բերում Բրուսսայի պատգամաւոր պ. Արգար Յովհաննիսեանի կողմից, որը առաջարկում է աւելացնել, որ այդ կողմը յատուկ է և մեր բոլոր հոգեւորականներին: Պ. Արծրունին Վրաստանի և Իմերէթի պատգամաւորը սրատասխանում է, որ մէկի լաւ կողմերը առաջ բերել՝ չէ նշանակում նսեմացնել միւսին: Պ. Յովհաննիսեանի առաջարկութիւնը աւելացնում է արձանագրութեան: Պ. Համբարձում Առաքելեանը իւր ճառը վերջացնում է հետևեալ խօսքերով.

«Ս. Հարբ, պարոններ, այս սուրբ տաճարի մէջ գումարուած է Աղգային Վեհաժողով որ ահագին պատմական նշանակութիւն պիտի ունենայ. այսօր ամբողջ հայ ազգի աչքը յառած է այստեղ այս Ս. Սեղանին, ուր Միաձին Որդին իջած է:

Ապացուցէք, ապացուցանենք, որ արժանաւոր անդամներ ենք այս Վեհաժողովին. մի՛ մոռանաք, որ ապագայ սերունդ կայ, պատմութեան անաչառ, ահեղ դատաստան կայ, դատակնիք կայ, եթէ մենք հակառակ ամբողջ ազգի ցանկութեան, ի վնաս Ս. եկեղեցւոյ ընտրենք պաշտելի ՀԱՅՐԻԿԻՆ:

Պ. Հ. Առաքելեանի առաջարկութիւնը միաձայն հաւանութիւն է գտնում ժողովի կողմից ինչպէս և պէտք էր սպասել: Ընտրութեանը մասնակցում էին 65 պատգամաւոր 72 ձայնով: Բացի այդ կային և գրաւոր ուղարկուած կարծիքներ, որոնք չորս թեկնածուների ընտրութեան ժամանակ նշանակութիւն ունին և հաշւում են քուէների թուում, իսկ գորանցից երկու կաթողիկոսացու ընտրելու ժամանակ ոչ: Խրիմեան Հայրիկի ընտրութեան համար ուղարկած էին իւրեանց քուէները 5 պատգամաւորների, Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեանի համար — 1, Աշգեան պատրիարքի համար 6, Վեհապետեան Յարութիւն Պատրիարքի համար 3, Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեանի համար 2, Որմանեան Եպիսկոպոսի համար 2, Շիշմանեան Եպիսկոպոսի համար 2, Գէորգ Արք-եպոս Տ.Ներսիսեանի համար 1: Ուրեմն Խրիմեան Հայրիկ ստացաւ 77 ձայն 86-ից: Սորանով վերջացաւ Մայիսի 4-ի նիստը: Հետեւեալ օրը Մայիսի 5-ն էր, ընտրութեան վճռողական րօպէն հասնում էր:

Պէտք է ասած, որ այս մեծ ժողովի բոլոր գործողութիւնները կատարւում էին մեծ օրինապահութեամբ և առանց թիւրիմացութիւնների, որպիսի երեւոյթի հետեւանքն էր խաղաղութիւն ժողովի անդամների յարաբերութիւնների մէջ, որը ներշնչւում էր և բազմաթիւ ամբօսին: Մի գէպքում միայն կարծիքների տարբերութիւն եղաւ այն էլ, ժողովի մի անդամի Բրուսայի պատգամաւոր պ. Աբգար Յովհաննիսեանի կողմից: Պարոն պատգամաւորը ցանկանում էր, որ չորս թեկնածուներից երկու կաթողիկոսացու ընտրելու ժամանակ քուէարկութիւնը սկսուի

ու թէ աւագագոյն թեկնածուից՝ այս դէպքում՝ Խրիմեան Հայ-
րիկից՝ այլ կրտսերագոյնից։ Այս առաջարկութիւնով՝ պ. պատ-
գամաւորը դիմեց Կառավարութեան ներկայացուցիչ՝ պ. Պրիբի-
լին։ Նորին Գերազանցութիւնը բացատրեց պ. պատգամաւորին,
որ այդ առաջարկութիւնը հակասում է օրէնքի մտքին, որը բա-
ցորոշ պահանջում է, որ քուէարկութիւնը սկսուի աւագագոյ-
նից։ Բացի այս դէպքը օրէնքի մտքի մասին այլ ևս տարբեր
կարծիքներ չեղան։ Այստեղ հարկ է յիշել, որ թէ պ. Պրիբիլ և
թէ պ. Կանչելի աչքի ընկնող օրինապահութեամբ և արգարու-
թեամբ վարում էին իւրեանց պաշտօնները ընտրութեան գոր-
ծում, որը նկատելի եղաւ ամբողջ հասարակութեան համար։

Այդպէս մօտենում էր անմոռանալի յիշատակի մայիսի հինգը։
Բոլորի ուշը և միտքը մի բանով էր զբաղուած և զգացմունք-
ները մի բանով լարուած այդ Խրիմեան Հայրիկի առաջին թեկ-
նածու ընտրուելու հարցն էր։

Մայիսի 5-ին դեռ վաղ առաւօտուանից բաղմաթիւ ամբոխը
լցուեց վանքի բակը։ Նա արտասուէր ջղային էր այդ օրը։ Հա-
մակրանքի ցոյց էր անում այս կամ այն պատգամաւորին։ Չնա-
յելով զգացմունքների լարուած լինելուն կարգապահութիւնը
չխանգարուեց ոչ մի տեղ։ Պատգամաւորները վաղ սկսեցին ժո-
ղովուել վեհարան և արդէն ժամի 9-ին հանդիսաւոր ընթաց-
քով ուղղուեցին դէպի Մայր Տաճարը։ Երբ նսեա երեւացին, հա-
զարաւոր ամբոխը թնդացրեց օդը կեցցէ Խրիմեան կեցցէ Հայ-
րիկը ձայներով։ Պատգամաւորները իրենք ևս յուզուած էին։
Նոքա մտան եկեղեցի և փակուեցին։ Սկսուեցին այն նշանաւոր
մի քանի ժամերը, որոնք ընտրութեան ժամանակից ամենաեր-
կար էին։ Ո՛վ որ մասնակից էր հասարակութեան այդ վայրկեա-
նի տրամագրութեան, երբէք իւր կեանքում չսխալի մոռանայ իւր
զգացածը։ Մէկը միւսի հետեւից անցնում էին ժամերը, սպա-
սողութիւնը իւր գագաթնակէտին հասաւ, բայց ցանկալի լուրը
դեռ չէր գալիս։ Վերջապէս ժամի մօտ 12-ին Հայրիկի միաձայն
առաջին թեկնածու ընտրուելու լուրը հասաւ և կայծակի արա-
գութեամբ տարածուեց։ Մի քանի վայրկեան ուրախութեան

արտայայտութիւնները և կեցցէները մի ձայնի էին ձուլուել, որը կարծես արտասանում էր մի վիթխարի հսկայ: Ամենքը շտապում էին շնորհաւորել միմեանց՝ երկար տարիների ընդհանուր ազգի բաղձանքի իրագործումը: Ազգային զգացմունքը լիովին բաւարարութիւն էր ստացել և այդ արտայայտում էր ուրախութեան բուռն նշաններով: Մի քանի րոպէ չէր անցել Խրիմեան հայրիկի ընտրութիւնից յետոյ, երբ արտասովոր և հազիւ երբ և իցէ տեսնուած նշան երեւաց երկնքի վերայ: Այդ օրը թափանցիկ և բարձր ամպերը բարակ քողով ծածկել էին երկինքը, որոնց միջից սահող արեգակը պարզ երեւում էր: Յանկարծ պըստկաձև ծիածան պատեց արեգակի շուրջը, իւր մէջը առնելով էջմիածնի Տաճարը. պսակի մէջ երեւում էին ծիածանի բոլոր գոյները: Գեղեցիկ և աննման երեւոյթի տպաւորութիւնը անկարելի է նկարագրել: Հրաշալի երեւոյթը մօտ տասն րոպէ կանգ առնելով Տաճարի վերայ, սկսեց շարժուել դէպի արեւմուտք և վեհարանի տանիքի վերայ ցրուեց: Հասարակութեան յուզմանը չափ չկար: Բոլորը գլուխները մերկացրած հիացած և զգացուած հետեւում էին սքանչելի ծիածանին:

Հազիւ ժամի երկուսին պատգամաւորութիւնը, իւր գործը վերջացնելով, դուրս եկաւ Տաճարից: Ամբողջ հասարակութիւնը խմբուած դէպի եկեղեցու դուռը սպասում էր նրան: Յոյսերին վերջ չկար, որոնցով հասարակութիւնը ողջունում էր պատգամաւորներին դսրա հետ միասին անընդհատ կրկնելով կեցցէներ իւր սիրելի թեկնածուի վերաբերմամբ: Մարդ ուրախանում էր և նրա համար, որ առաքինութիւնը կարող է այդ աստիճան գնահատուել ժամանակակիցներից և լցւում էր հաւատով մարդկութեան բարոյականութեան յառաջագիմութեան վերաբերմամբ: Եղան ջերմ համակրութեան ցոյցեր Ամենապատիւ Տ. Տեղակալին և Սրբազան Արիստակէս եպիսկոպոս Աեդրակեանին:

Այս օրուայ ընտրութիւնների ժամանակ ևս լինում են մի երկու պատգամաւորի կողմից առաջարկութիւններ քուէարկութիւնը սկսել ոչ աւագագոյնից, այսինքն Խրիմեան Հայրիկից, որը ստացել էր ամենից շատ քուէները, այլ մէկից կրտսերագոյնե-

րից: Պրօկուրօր պ. Կանչելին բացատրում է, որ օրէնքի պահանջին համաձայն պիտի քուէարկուի առագագոյնը և առաջարկում է Մկրտիչ Արք-եպիսկոպոս Խրիմեանի թերթը: Թեկնածուներից Խրիմեան Հայրիկը ստանում է Համագգային ժողովի բոլոր ձայները, Տէր Մատթէոս եպիսկոպոս Իզմիրլեան 50, Տէր Երեմիա Արք-եպիսկոպոս 19, Տէր Խորէն եպիսկոպոս 16:

Ժամի 3 ին տեղի ունեցաւ Վանքի Սեղանատանը հանգիստւոր ճաշ, որին մասնակցեցին Համագգային ժողովի բոլոր անդամները, Էմիածնի Միաբանութիւնը, Բարձր Իշխանութեան ներկայացուցիչ պ. Պրիբիլ, պրօկուրօր Պ. Կանչելի և շատ պատուաւոր հիւրեր, թուով բոլորը աւելի քան երկու հարիւր մարդ: Հասարակութիւնը չէր հեռանում վանքի բակից, երբ պատգամաւորները սկսեցին ժողովուել են Սեղանատուն, ոգևորութեամբ համակրանաց ցոյցեր էր անում այս կամ այն պատգամաւորին: Աւելի մեծ կենդանութիւն ստացան այդ ցոյցերը, երբ երևացին Ամենապատիւ Տէր Տեղակալ և Սրբազան Արիստակէս եպիսկոպոսը, որոնց կեցցէներ գոչելով իրենց խուլերից ուղեկցեց մինչ Սեղանատունը:

Ճաշի ժամանակ տիրում էր ընդհանուր ուրախութիւն: Որքան գեղեցիկ է այն տեսարանը, երբ բոլորը, կամ չնչին խտրութեամբ զգացուած և ուրախացած են մի ընդհանուր պատճառով: Դա կնշանակէ յաղթել է մի բարձր սկզբունք, որը շատ վեր է և անհամեմատ ոյժեղ է մասնաւոր շահերից: Երբ կարող է աւելի համակրելի թուալ հասարակութիւնը, քան թէ այդպիսի վայրկեանում: Եւ շատ են լինում արդեօք այդպիսի վայրկեաններ:

Ամենապատիւ Տէր Տեղակալը առաջարկեց ՕԳՈՍԱՓԱՌԻ ԿԱՅՍՐԻ կենացը, արտասանելով կենացին պատշաճաւոր խօսքեր, թուելով այն բարիքները, որոնք վայելում է Հայ ազգը ՆՐԱ հովանաւորութեան ներքոյ: Տեղի են ունենում անվերջանալի կեցցէներ և ճեմարանի երգեցիկ խումբը երգում է «Տէր Կեցո զԿԱՅՍՐՆ»: Պ. Պրիբիլ շնորհակալութիւն յայտնելով, յանուն Կայսերական Կառավարութեան, առաջարկում է իւր կողմից բաժակ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ բարօրութեան և պայծառութեան համար և ապա խմւում են Նոյա Մեծամեծութեանց Տաճկաց Կայսեր ՀԱ-

ՄԻՒ ՍՈՒԹԱՆԻ և Պարսից Արեգակնախայլ ՆԱՍԻՐԷՒԴԻՆ Շահի կենացները, որը ընդունւում է ծափահարութիւններով և կեցցէներով: Ամենապատիւ Տէր Տեղակալը առաջարկում է ԽՍԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ կենացը: Սրտի խորքերից բղխող կեցցէներ և ուրախութեան ձայներ երկար ժամանակ տիրում են Սեղանատանը: Երգւում է «Էմիածինն ի հօրէ»: Նիկոմիդիայի առաջնորդ Ստեփան եպիսկոպոսը բաժակ առաջարկելով, խօսում է բարձր ոճով, իրեն յատուկ խրոխտ և զգացուած ձայնով, սիրոյ և համերաշխութեան մասին: Ամբատեան Մեսրոփը Արք-եպիսկոպոսը բացատրելով, որ Ամենաողորմած ԿԱՅՍԵՐՆ ենք պարտական այն ազատութեամբ, որով կատարուեց ընտրութիւնը, առաջարկեց մեր երկրի ԿԱՅՍԵՐ Ներկայացուցչի Կովկասեան Կառավարչապետի կենացը յիշեցնելով Նորին Բարձր Գերազնութեան աջակցութիւն ընտրութեան գործում երկարատե կեցցէներով ընդունւում է կենացը: Պատգամաւոր պ. Մամիկոնեան առաջարկում է խմել երկրորդ կաթուղիկոսացու Սրբազան ԻԶՄԻՐԷԱՆԻ կենացը թուելով Նորին Սրբազնութեան արժանաւորութիւնները. Հետեւում են բազմաթիւ կեցցէներ. Պ. Գրիգոր Արծրունի առաջարկելով Ամենապատիւ Տէր Տեղակալի Համազգային Ժողովի Նախագահի կենացը, խօսում է Նորին Ամենապատուութեան անաչառ և օրինակելի նախագահութեան մասին, որով նա խաղաղութեամբ և հազուադիւր կարգապահութեամբ, տարաւ ամբողջ ընտրական գործը: Նորին Ամենապատուութեան կենացը ընդունւում է մեծ ոգևորութեամբ: Սրբազան Արխտակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանը առաջարկելով բոլոր պատգամաւորների կենացը, խօսեց ժողովրդի և նրա գործունեայ անդամների մասնակցութեան մասին, որոնց շնորհիւ ընտրութիւնը յաջող և պատուաբեր փախճան ունեցաւ մեր ազգի համար: Կեցցէներով և ոգևորութեամբ խմուեց այս կենացը: Պ. Համբարձում Առաքելեան վերստին խօսելով Խրիմեանի օրինապահութեան մասին տալ Աստուծուն Աստուծոյ Կայսերն Կայսեր և առաջ բերելով այն իրողութիւնը, որ հայերը Ռուսաստանում օրինապահութեան ջերմ հետևողներ են, առաջարկեց խմել Բարձր Իշխանութեան Ներկայացուցչի պ. Պրիբիլի

կենացը: Պ. Աթաբէգեան առաջարկեց խմել Սինօղի պրօկուրօր պ. Կանչելիի կենացը, յիշելով նրա խիստ օրինական և ընդհանուրին համակրելի պաշտօնաւարութիւնը ընտրութեան գործում: Երկու պաշտօնեաների կենացներն էլ մեծ համակրութեամբ ընդունուեցան: Ապա շատ կենացներ առաջարկուեցան, նրանց թըլում Սրբազան Խապայեան եպիսկոպոսը առաջարկեց խմել Ազգեան Պատրիարքի կենացը, յիշեցնելով Նորին Սրբազնութեան աջակցութիւնը ընտրութեան գործում: Ժամի 5-ին սեղանը վերջացաւ, Համազգային Ժողովի անդամները նկարուեցան:

Բազմաթիւ հասարակութիւնը, որ դեռ շարունակում էր մնալ Վանքի բակում մեծ ոգևորութեամբ ցոյց արեց Ամեն. Տէր Տեղակալին, Սրբազան Արիստակէս եպիս. Սեդրակեանին: Աշխարհական պատգամաւորներից մի քանիսը հասարակութեան առանձին համակրութեանը արժանացան, դրանցից առանձնապէս պ. Գրիգոր Արծրունին: Այդպէս վերջացաւ մայիսի 5-ի փառաւոր ընտրութիւնը, հայ Ժողովրդի յիշատակի մէջ մշտապէս մնալու համար:

Նոյն օրը երեկոյեան Վանքի բակում կարգադրութեամբ Ամեն. Տէր Տեղակալի գեղեցիկ ճրագաւառութիւն և հրախաղութիւն կար: Էջմիածնի Միաբանութիւնը, պատգամաւորութիւնը և բազմաթիւ հասարակութիւնը արտասովոր ուրախութեամբ տօնում էր Հայ ազգի փափագի իրագործումը: Ճեմարանի Տեսուչ Սրբազան Արիստակէս եպիսկոպոս Սեդրակեանը բերել էր Վանքի բակը ճեմարանի աշակերտներին, որոնց մասը նրա հսկողութեան տակ երգում էր ազգային երգեր, ամենից շատ ի հարկէ Հայրիկի երգը, որը ծածկւում էր անթիւ կեցցէներով և ուրախութեան բացականչութիւններով: Աշակերտների միւս մասը Վէհարանի տանիքից դիւթական լապտերով ցոյց էր տալիս հասարակութեանը Հայրիկի պատկերը, որի ամեն անգամ երևան գալիս հասարակութիւնը վերին աստիճանի յուզւում էր և կեցցէ Հայրիկ ձայները թնդացնում էին օդը, իսկ բակում գտնւող ճեմարանի աշակերտները այդ ժամանակ երգում էին Հայրիկի երգը: Հետեւեալ օրը պատգամաւորութիւնը ներկայացրեց Ամենապատիւ Տէր Տեղակալին՝ իւր ուղերձը, որը տպւում է ներկայ համարում:

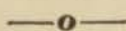
Հ Ե Ռ Ա Գ Ի Ր Ն Ե Ր

Համազգային ընտրողական ժողովի Նախագահ
 Լմենապատիւ Արքազան Տեղապահ Երեմիա եպիս-
 կոպոսի Խորիմեան Հայրիկին ուղղած հե-
 ոագիրը:

ՆՈՐԻՆ ԲԵՐԶՐ ՄՐԲԸՕՆՈՒԹԵԼՆ
 ԽՐԻՄԵԼՆ ՀԵՅՐԻԿԻՆ

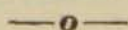
Երեմիադէսի ընտրողական ժողովը միաձայն ընտ-
 րեց Ձեզ կաթողիկոսական գահի կանգիդատ: Յու-
 սալով տեսնել Ձերդ Բարձր Արքազնութիւնը Ս.
 Գրիգոր Լուսաւորչի գահի վրա, ջերմ կերպով աղո-
 թումենք առ Լստուած, որ պահպանի Ձեր թան-
 գագին կեանքը:

Տեղակալ Արքազան Երեմիա եպիսկոպոսի հեռա-
 գիրը Կ. Պօլսոյ Լմենապատիւ Արքազան Պատ-
 րիարք Խորէն Լրք-եպիսկոպոս Եղեանին:

Համազգային ժողովը կատարեալ համաձայնու-
 թեամբ և միաբանութեամբ ընտրեց միաձայն Խորի-
 մեանին 72 քուէով, Իզմիրլեանին 50:

ՏԵՂԱԿԱԼ ԵՐԵՄԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ

Լժենապատիւ Խորիմեան Սրբազանի պատասխանը.

ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՏԵՂԱԿԱԼ ՍՐԲԱԶԱՆ ԵՐԵՄԻԱ,
ԷԶՄԻԱՅԻՆ.

«Ընկալեալ զհեռագիր շնորհաւորութեան Սրբազնութեանդ յայտնեմ զիմ սրտագին շնորհակալիս, ի լեռնէն Սիօնի ողջունեմ զձեզ և զհամայն միաբան եղբարս ի Վրիստոս, աղօթեմ առ Տէր անսասան պահել զԼ[թող Հայրապետական և զորդիս Հայաստանեայց եկեղեցւոյ:

ԽՐԵՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿ.

—o—

Լժենապատիւ Խորէն Սրբազան Պատրիարքի պատասխանը.

ԵՐԵՄԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԷԶՄԻԱՅԻՆ.

«Ստացանք Ձեր հեռագիրն տեղականալով կաթողիկոսական ընտրութեան վերջնական արդեանց, հաղորդեցինք կեդրոնական վարչութեան ի գիտութիւն:

ՊԱՏՐԻԱՐԷ ԽՈՐԷՆ.

Յ Ո Ի Յ Ա Կ

ԸՆԴԱՄՈՑ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ-ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ, ՈՐ ՎԱՍՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ, ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ
ՀԱՅՈՑ.

ՅՅ-5-Ն Մ Ա Յ Ի Ս Ի 1892 Ա Մ Ի:

ՍԻՆՀՈՒՍՆ Ս. ԷԶՄԻԱՅՆԻ.

- 1 Տ. Երեմիա Եպիսկոպոս Տեղապահ.
- 2 Տ. Գրիգորիս Եպիսկոպոս Աղուանեան.
- 3 Տ. Արիստակէս Եպիսկոպոս Սեդրակեան.
- 4 Տ. Սարգիս Եպիսկոպոս Տէր-Գառնարեան.
- 5 Տ. Արիստակէս Եպիսկոպոս Դաւթեան.
- 6 Տ. Ներսէս Վարդապետ Հայկազունի.
- 7 Տ. Վահան Վարդապետ Տէր-Գրիգորեան.

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՔ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ Ս. ԷԶՄԻԱՅՆԻ.

- 8 Տ. Յովհաննէս Եպիսկոպոս Տ. Յարութիւնեան
- 9 Տ. Մինաս Ժ. Վարդապետ Պարոն-Վարդեանց.
- 10 Տ. Յովակիմ Վարդապետ Դամէքեան.
- 11 Տ. Յովհաննէս Վարդապետ Դպիր-Վարդանեան.
- 12 Տ. Եղիա Վարդապետ Հասան-Ջալալեանց.
- 13 Տ. Վարդան Վարդապետ Վարդանեան.
- 14 Տ. Դևոնդ Վարդապետ Յովակիմեան.

ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՔ ՊԱՏՐԻԱՐԺՈՒԹԵԱՆՅ.

- 15 Տ. Սահակ Եպս. Խապայեան Ներկ. Ս. Պատր. Երուսաղէմի.
- 16 Տ. Մաղաքիա Եպս. Օրմանեան Ներկ. Ս. Պատրիարքի Կ. Պօլսոյ.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՔ ՎԻՃԱԿԱՅ.

- 17 Տ. Մեսրոպ Արքեպիս. Սուքիասեան Առաջ. Աղբիւնուպօլսոյ
- 18 Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Սմբատեան Առաջնորդ Շամախույ

- 19 Տ. Տեղապահ էրեմիա Եպս. ներկայ. Առաջնորդին Կամախու.
 20 Տ. Հմայեակ Եպիսկոպոս Դիմաքսեան Առաջնորդ Թէքիրդաղի.
 21 } Տ. Ղևոնդ Եպիս. Շիշմանեան Առաջնորդ Կարնոյ և ներկ.
 22 } Բասենոյ.
 23 Տ. Մաղաքիա Եպս. Օրմանեան ներկ. Շապին-Գարահիսարի.
 24 Տ. Մամբրէ Եպս. Սանասարեան Առաջնորդ Տփիսեաց.
 25 Տ. Կարապետ Եպիսկոպոս Այվազեան Առաջնորդ Արցախու.
 26 Տ. Ստեփաննոս Եպիսկոպոս Յովակիմեան Առաջ. Նիկոմիդիոյ.
 27 Տ. Գրիգոր Եպս. Գառնակերեան փոխ-Թեմակալ Երևանու.
 28 Տ. Եղիշէ վարդ. Ամատունի ներ. առաջ. Ատրպատականի.
 29 Տ. Խաչատուր Ժ. վ. Կարապետեան ներկ. առաջ. Պարսկ և Հնդ.
 30 } Տ. Պօղոս վարդապետ Խոլտամեան Առաջնորդ Կուտինայի. և
 31 } ներկ. Բրուսայի.
 32 Տ. Ներսէս Ժ. վ. Աքսլանեան Առաջնորդ Զմիւռնիոյ.
 33 Տ. Արիստակէս վարդ. Տ. Սարգսեան պատր. փոխ. Տրապիզոնի.
 34 } Տ. Եղիշէ վարդապետ Այվազեան պատր. փոխ. Վիճակաց Եւ-
 35 } դոկիոյ և Ամասիոյ.
 36 Տ. Գէորգ Ժ. վարդապետ Իւթիւճեան Առաջնորդ Եգիպտոսի.
 37 } Տ. Գէորգ Ժ. վարդապետ Երիցեան պատր. փոխ. Վիճակա-
 38 } Ռումանիոյ և Բուլղարիոյ.
 39 Տ. Յովհաննէս Ժ. վ. Արշարունի Առաջնորդ Երզնկայի.
 40 Տ. Տրդատ վարդապետ Պալեան Առաջ. Կեսարիոյ.
 41 Տ. Եփրեմ արեղայ Սուքիասեան. ներկ. Առաջ. Բեսսարաբիոյ
 42 Տ. Նահապետ Արեղայ Նահապետեան ներկ. Սեբաստիոյ.
 43 Տ. Բարթուղիմէոս աւագ քհն. Սարրաճեան ներ. Չարշամբայի.
 44 Տ. Խորէն Աւագ քահանայ վարդերեան ներկ. Գաղատիոյ.
 45 Տ. Յարութիւն քահանայ Յակոբեան ներկ. Ակնայ.
 46 Տ. Յովհաննէս քահանայ Տէր Յովհաննեան ներկ. Բայազիտի.

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԲ ՎԻՃԱԿԱՅ

- 47 } Տիգրան Էֆէնդի Կիւմիւշկէրտան Կ. Պօլսոյ և Արաբկերի.
 48 }
 49 Պ. Գրիգոր Արծրունի Տփիսեաց.
 50 Պ. Համբարձում Առաքելեան Պարսկ. և Հնդկաստանի.
 51 Պ. Աբգար Յովհաննէսեան Բրուսայի.

- 52 Մագսուտ էֆ. Սանտալճեան Ադրիանուպօլսոյ.
 53 Պ. Ռուբէն Հասան — Զալալեան Երևանի.
 54 Յարութիւն էֆ. Թորոսեան Երուսաղէմի.
 55 Գարեգին Յովհ. Փափաղեան Զմիւռնիոյ.
 56 } Կարապետ էֆ. Տէր-Աղարեան Կարնոյ և Մշոյ.
 57 }
 58 Պ. Ստեփան Մամիկոնեան Բեսսարաբիոյ.
 59 Յովհաննէս էֆ. Կուլբէնկեան Սեբաստիոյ.
 60 Յարութիւն էֆ. Շահրիկեան Տրապիզոնի.
 61 Պ. Աղեքսանդր Մելիք-Աղարեան Ատրպատականի.
 62 Պ. Յովհաննէս Սարգսեան Աստրախանի.
 63 Գասպար էֆ. Գասպարեան Նիկոմիդիոյ.
 64 Համբարձում էֆ. Մոստիճեան Կեսարիոյ.
 65 Համբարձում էֆ. Լէփեան Երզնկայի.
 66 Պ. Սարգիս Ենգիբարեան Բայազետի.
 67 Կարապետ էֆ. Փափաղեան Ամասիոյ.
 68 Դոկ. Յակոբ էֆ. Նէփրուզեան Թէքիրդաղի.
 69 Պ. Ներսէս Աթաբէկեան Շուշոյ.
 70 Պ. Աղեքսանդր Լալայեան Շամախոյ.
 71 Խաչատուր էֆ. Արսլանեան Չարշամբայի.
 72 Յովսէփ էֆ. Ճանիկեան Ակնայ.
 73 Կարապետ էֆ. Մարգարեան Բաբերդի.

ԱՌԱՔՈՂՔ ԶԳՐԱԽՈՐ ԿԱՐԾԻՍ ԻԻՐԵԱՆՅ.

- 74 Տ. Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեան Առաջնորդ Եգեսիոյ.
 75 Տ. Տիմոթէոս Եպիսկոպոս Սաիրիչեան Առաջնորդ Պանտրմայի.
 76 Տ. Գէորգ Եպիս. Սուրբ-Նեան Առաջնորդ Աստրախանի.
 77 Տ. Մինաս վարդապետ Ամրիկեան Առաջնորդ Չնքուշի.
 78 Տ. Յովհաննէս վարդապետ Փափաղեան Առաջնորդ Արղնոյ.
 79 Տ. Ներսէս վարդապետ Տէր Սարգսեան Առաջ. փոխ. Դերջանի.
 80 Տ. Կարապետ քհնյ. Դերձակեան, Առաջ. փոխ. Տիգրանակերտի.
 81 Մկրտիչ էֆ. Եկանեան աշխարհ. պատգամաւոր Տիգրանակերտի.
 82 Համբարձում էֆ. Ալաճաճեան աշխ. պատ. Պանտրմայի.
 83 Անտոն էֆ. Աղասեան աշխ. պատ. Կուլոխնայի.
 84 Յարութիւն էֆ. Արծրունի աշխարհական պատ. Եգեսիոյ.
 85 Յովհաննէս էֆ Մ. Գալստեան աշխ. պատ. Դերջանի.
 86 Յովհաննէս էֆ. Տէկիրմէնճեան աշխարհ. պատ. Չնքուշի.
 87 Կարապետ էֆ. Մուրատեան աշխարհական պատ. Չմշկաճագի.

Ճ Ա Ռ

ԱՐՏԱՍԱՆՆԵԱԼ Ի ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ — ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԴԻՆ, ՈՐ ՎԱՍՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՅ Ի 4-Ն ՄԱՅԻՍԻ 1892 ԱՄԻ Ի Ս. ՏԱՃԱՐՆ ԷԶՄԻԱՆՆԻ ՈՐՈՎ ԱՌԱՋԱՐԿԵՅԱՆ ՅԱՍՏԻՃԱՆ ԿԱԹՈՒՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՉՈՐՍ ԱՐԺԱՆԱԽՈՐԱԳՈՅՆ ԵԿԵՂԵՅԱԿԱՆՔ ԵՒ ՄԻԱԶԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ ԸՆԳՈՒՆԵԼԻ ԵՂԵՆ:

Պատկառելի Համազգային Ընտրողական Ժողովոյ Սրբազան Նախագահ, Սրբազան Հարբ և յարգելի ընկերակիցք իմ:

Համաձայն այն ազատութեան, որ օրէնքը և մասնաւորապէս նոյն օրէնքի 16-րդ յօդուածը տալիս է լիովին ժողովիս ամեն մի անդամին, ըստ իւր ուղիղ հասկացողութեան և ըստ մաքուր խղճի մտաց արտայայտել իւր կարծիքը չորս աւագագոյն թեկնածուների մասին, որոնք պիտի համարուին իբրեւ արժանաւորագոյն անձինք բարձրանալու Ս. Լուսաւորչի Գահի վերայ, ստորագրեալս, յանուն և ի կողմանէ համայն հայ ժողովրդի Պարսկաստանի և Հնդկաստանի, կառաջարկեմ իբրեւ աւագագոյն ընտրելիներ զԱմենապատիւ Տէր — Մկրտիչ Արքեպիսկոպոս Խրիմեան, անուանեալն ՀԱՅՐԻԿ, Գերապատիւ Տէր Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրլեան, Գերապատիւ Տէր — Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեան և Գերապատիւ Տէր — Երեմիա Եպիսկոպոս Տէր — Սահակեան, Տեղապահ Պատր. Երուսաղէմի:

Ընդհանուր հայ ազգի փափագն և իղձն է Խրիմեանին տեսնել Հայրապետ, որովհետեւ Ս. Լուսաւորչի, Ս. Ներսէսի, Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի Գահի վերայ պիտի բազմի մի անձն, որ իւր անձի մէջ ամփոփէ այն բոլոր բարեմասնութիւնները և յատկութիւնները, որոնց պատճառով մեր Առաքելական Ս. Եկեղեցին ի շարս ազգային անզուգական գործիչների և Եկեղեցւոյ սուրբերի է դասել այն երանելի Հայրապետներին: Խրիմեան, Հայր էհասարակաց, Ս. Աւետարանի և Ս. Առաքելոց հարազատ աշակերտ է, իւր անձն՝ իւր հօտի բարօրութեան և փրկութեան վերայ դնող քաջ հոյիւ, Նա վարձկան չէ, Նա սիմոնական չէ, Նա հայրենի Ս. Եկեղեցւոյ օրէնքները, կանոնները արծաթախրութեամբ փոփոխողը չէ. Նրա համար չկայ իշխան, հարուստ, տէր, մեծ, քաղաքացի, շինական, տգէտ, ուսեալ, այլ Նրա մեծ հոգու, սրտի և մտքի առաջ պատկերացած է միայն հայ ժողո-

վուրդ, ժողովուրդ, որի բարոյական, մտաւոր և կրօնական պահանջներին Նա պիտի լիութեամբ բաւարարութիւն տայ: Ս. Լուսաւորչի, Ներսէսի, Սահակի Գաշը պիտի բարձրանայ, իւր կոչման ամենաբարձր գագաթնակէտին պիտի հասնէ, երբ Խրիմեան Հայրիկ բազմէ Նրա վերայ. Նրա անխարդախ, անկաշառ, մաքուր հոգին պիտի լուսաւորէ Ս. Էջմիածնի վանքը և Հայաստան աշխարհը. Նրա բարոյական զօրութիւնը այժ, թեւ պիտի տայ մեզ՝ լինել մայրենի եկեղեցւոյ հարազատ զաւակներ, լինել ազնիւ, շիտակ քաղաքացիներ և ոչ թէ այս և այն փարախը թափառողներ: Նրա անցեալ գործունէութիւնը, Նրա վարած զանազան պաշտօններն, այն հանգամանքը, որ Նա նախ և առաջ զուտ հոգեւորական և հաւատացող, կատարեալ հաւատացող բարոյական և օրինապահ մարդ է, կատարեալ հաւատ են տալիս ինձ, որ Հայոց եկեղեցին և Հայ Ազգը Նրա Հովուապետութեան օրով պիտի պայծառանայ բարոյապէս. Նա գիտէ բոլորին օրինական շաւղի մէջ պահել. Դուք զիտայեան հայեր և զԱրարիկայեան Արարիկայ: Խրիմեանից յետոյ քառանուն ցանկը լրացնելու համար իբրեւ արժանաւորագոյն անձինք նկատուում են Մատթէոս Եպիսկոպոս Իզմիրեան, Խորէն Եպիսկոպոս Մխիթարեան և Երեմիա Եպիսկոպոս Տէր—Սահակեան, որոնց ունեցած բարեմասնութիւններն նոյնպէս յայտնի են:

Ս. Հարք, պարօններ, այս սուրբ տաճարի մէջ գումարուած է Ազգային Վեհաժողով որ ահագին պատմական նշանակութիւն պիտի ունենայ. այսօր ամբողջ Հայ ազգի աչքը յառած է այստեղ այս Ս. Սեղանին, ուր Միածին Որդին իջած է:

Ապացուցէք, ապացուցանենք, որ արժանաւոր անդամներ ենք այս Վեհաժողովին. մի մոռանաք, որ ապագայ սերունդ կայ, պատմութեան անաչառ, ահեղ դատատան կայ, դատակնիք կայ, եթէ մենք հակառակ ամբողջ ազգի ցանկութեան, ի վնաս Ս. եկեղեցւոյ լրնարենք պաշտելի ՀԱՅՐԱՅԻՆ:

Պատգամաւոր Պարսկաստանի և Հնդկաստանի

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ:

ԾՆՒ. Ժողովոյն համայն 65 անդամ, անդամներ 72 յայնչ, Դահաճառ ընկալան դաւաճարիւմիւն լայն:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԻ ՄԱՏՈՒՑԱԾ ՈՒՂԵՐԶԸ
Տ. ՏԵՎԱՊԱՀԻՆ.

ԱՄԵՆԱՊԱՏԻ ՏԷՐ ՏԵՂԱՊԱՀ

ԵՐԵՄԻԱ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ, ՍՐԲԱԶԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԵԿԵՂԵ-
ՅԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅ.

Մեք, աշխարհական պատգամաւորներս թուրքիոյ, Ռուսիոյ, Պարսկաստանի և Հնդկաստանի՝ եկած լինելով Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին յանուն և ի կողմանէ ամբողջ Հայ ազգի կատարելու Ս. Թագէտոսի, Ս. Բարգուղիմէոսի և Ս. Լուսաւորչի Աթոռակալի Ընտրութիւնը, այսօր, երբ մեր ստանձնած պաշտօնը կատարեցինք և եկել ենք խոնարհաբար մատուցանելու Ձեր Սրբազնութեան մեր հրաժեշտի ողջոյնը և հայցել Ձեր օրհնութիւնը, չենք կարող չարտայայտել Ձեր Սրբազնութեան մեր կատարեալ յարգանաց հաւաստիքը և խորին շնորհակալութեան ջերմ զգացումները լիսն այն հեռատեսութեան, խոհականութեան, անաչառութեան, որով Դուք, իբրև Նախագահ, օրինակելի կերպով ղեկավարեցիք Համազգային ժողովը:

Մատուցանելով յանուն ազգի մեր շնորհակալութիւնները, եմք Ձեր Սրբազնութեան խոնարհ օրգիք: Ի 6 Մայիսի 1892 ամի, Ս. Էջմիածին:

ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՔ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆՏՐՈՂԱԿԱՆ
ԺՈՂՈՎՈՅ.

Յովսէփ Կ. Ճանիկեանց.

Յովհաննէս Սարգսեանց.

Ներսէս Աթաբէկեանց.

Բ. Տ. Թ. Գասպարեանց.

Տիգրան Կիւմիշկերտան.

Յովհաննէս Կիւլպէնկեանց.

Դօքթ. Յակոբ. Նէվրուզեանց.

Ալէքսանդր Մէլիք-Ազարեանց.

Ստեփան Մամիկոնեանց.

Գ. Յ. Բարազեանց.

Յարութիւն Շահրիկեանց.

Յ. Թորոսեանց.

Գրիգոր Արծրունի.

Համբարձում Առաքելեանց.

Խաչատուր Արսլանեանց.

Արգար Յովհաննիսեանց.

Համբարձում Լէփեանց.

Ռուբէն Հասան-Ջալալեանց: